

trouwe 'Vrienden' en de Nederlandse kerkhistorici hem dankbaar zijn voor zijn werk.

F.R.J. Knetsch

L.H. Postma, *J.P. Hasebroek* (diss. Utrecht). Uitgeverij Mondiss, Kampen 1989. 214 blz. f 35,-.

De bejaarde auteur die, na zijn gehele leven bij het onderwijs te zijn geweest, zijn loopbaan heeft afgesloten met het doctoraal examen in de geschiedenis, bekroonde deze met dit kerkhistorisch proefschrift. Wel bestond er reeds een monografie over *Johannes Petrus Hasebroek* - van J.H.J. Willems uit 1940 - maar deze was geheel geconcentreerd op de letterkundige loopbaan van 'Jonathan'. Het is dus goed dat nu ook diens pastorale zijde gezien is. Deze aanduiding, pastorale zijde, is niet voor niets gekozen. De onderhavige studie laat op elke bladzijde zien dat Hasebroek als theoloog geen held was, en onthoudt zich daarnaast zo angstvallig van ook maar de geringste zijstap naar diens Jonathan-kant, dat men zich in gemoede afvraagt of de auteur misschien een nog te publiceren studie over dat aspect ontwijkt. Een bijna 50 jaar oude studie kan men toch in haar waarde laten en er intussen vrij gebruik van maken en er zelfs kritiek op uitbrengen. De enige passage die aan 'Hasebroeks verzen' gewijd is (die niet in de Vervolgbundel op de Ev. Gezangen werden opgenomen, p. 123) leidt tot een onbegrijpelijke noot, waarin 'de spitse slotpassage' van Honders' artikel in *Aspecten van het Reveil* 'onjuist' genoemd wordt. Hoezo onjuist? Was Hasebroeks poëzie dan géén voer voor Kornelis Paradijs? Integendeel: hooi van de Hooiweg (voor de ingewijden), door Honders in één pennestreek geschetst. Het is dus een eenzijdig beeld dat we krijgen van de Leidse apothekerszoon, Leids student en tegen de Belgen optrekkend vrijwilliger, (later enthousiast lid van het toenmalige veteranenlegioen) die een keer afgewezen wordt voor het proponentsexamen (buitengewoon onhelder meegedeeld; zelfs het *Biographisch Woordenboek van Protestantsche Godgeleerden* s.v. biedt meer), vervolgens het pastoraat te Heiloo, Breda, Middelburg en Amsterdam uitoefent, en tenslotte nog een aantal jaren van het emeritaat geniet. Langs deze weg komen wij de bekende feiten uit dit leven tegen, goed verteld, maar zoals gezegd, eenzijdig en bovendien niet vrij van oppervlakkigheid. Theologisch komt er niets bijzonders uit. Nu was Hasebroek bepaald geen dogmaticus, maar ook wat hij als exegeet, als homileet, als pastor, als catecheet of als zielzorger presteerde krijgt noch in de chronologische hoofdstukken, noch in de *Epiloog* echt reliëf. Hij kwam te Amsterdam als een der - naar ons wordt verzekerd destijds zeldzame - 'orthodoxen', raakte bevriend met Wormser en bleef het met Koenen, maar bevredigde de steileren niet en stelde zich in alle heikele